

8. Переборення бідності передбачає подолання таких негативних соціальних явищ, як бездомність громадян, безпритульність і бездоглядність дітей, попередження сімейного неблагополуччя; необхідно посилити соціальний захист малозабезпечених категорій населення шляхом розроблення і впровадження інформаційних технологій та ефективних методів адресної соціальної допомоги і сприяння бідним сім'ям, які отримали визнання в міжнародній практиці; збільшувати розміри соціальної допомоги та пенсій, а також надати бідним особам можливість навчання, отримання нових професій, надавати дешеве житло, розширювати масовий доступ до споживчих кредитів.

9. Потрібно активізувати співпрацю між державою, громадськими організаціями (в тому числі профспілками) та бізнесом (організаціями-роботодавцями) з метою дотримання принципів партнерства і солідарності з тим, щоб підняти рівень життя найбідніших верств населення, тобто швидко зменшити глибину бідності. Потрібно активізувати зусилля для рішучих дій з подолання бідності, особливо серед працездатного населення. Для цього треба посилити ефективність соціального захисту і більш активно захищати інтереси населення, якому доводиться жити в умовах бідності та соціальної ізоляції. Це допоможе нашій країні наблизитись до життєвих стандартів ЄС.

10. Важливе місце у реалізації зменшення масштабів бідності повинні отримати поширення програми навчання, підготовки і перепідготовки кадрів, забезпечення відповідності мінімального розміру заробітної плати величині прожиткового мінімуму, збільшення заробітної плати в бюджетній сфері на основі впровадження галузевих систем оплати праці й індексації.

11. Оскільки бідність характеризує низький рівень життя населення, державна соціальна політика має бути направлена на підвищення рівня життя всього населення і стати пріоритетною метою розвитку суспільства, її найважливішим напрямом на довгострокову перспективу.

12. В нашій країні існування бідності пов'язане із низьким рівнем життя населення в цілому. Тому її вирішення передбачає поступове підвищення індексу людського розвитку, показників соціального розвитку, динамічний розвиток соціальної сфери, зміцнення системи соціального захисту, наближення соціальних стандартів до міжнародного рівня. Ре-

алізація цих завдань неможлива без економічного зростання, підвищення рівня життя всіх верств населення та особливо працюючих. Із збільшенням мінімальної заробітної плати, зростанням середньої заробітної плати і середньодушових грошових доходів частка населення із доходами нижчими за прожитковий мінімум має зменшитися, що приведе до покращення умов життя малозабезпеченої частини населення і зменшення рівня бідності.

Література

1. Указ Президента «Про невідкладні заходи з подолання бідності» від 26 лютого 2010 року №274/2010/. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>
2. Економічна енциклопедія. Том 1 / Відп. ред. С.В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – С. 102.
3. Тураев В.А. Глобальные вызовы человечеству: Учебн. пособие. – М.: Логос, 2002. – 192 с., С. 79.
4. Лібанова Е., Палій О. Ринок праці та соціальний захист. Навч. посіб. із соціальної політики / Е. Лібанова О. Палій. – К.: Вид-во Солюмії Павличко «Основи», 2004. – С. 109, С. 162–163.
5. Таунсенд Петер. Наукова праця з Фінляндії. – Київ, ТАСІС. – 1996.
6. Бідність – проблема не лише бідних // Євробюлетень. – 2010. – №1. – С. 3.
7. Європа–2020: ЄС розробляє нову економічну стратегію // Євробюлетень. – 2010. – №3. – С. 6.
8. Ковалев Е. Продовольственная проблема в современном мире // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – №6. – С. 32.
9. Более миллиарда человек в мире голодают – гендиректор ФАО. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.rian.ru/world/20100430/228860376.html/>
10. Доповідь «Зайнятість, зростання і базові потреби» (1976 р.)
11. Human Development Report 1997. – New York, UNDP. – 1997. – Р. 5.
12. Доповідь ПРООН, 2001.
13. Соціально-економічний розвиток України за 2010 рік. Державний комітет статистики. – С. 17. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; довідково: 2010 рік – попередні дані.
14. Статистичний збірник «Регіони України». 2009. – Частина I. – Київ: Державний комітет статистики України. – 2009. – С. 268.

*В.В. ТОКАР,
к.е.н., Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

Мінімальна заробітна плата в контексті демографічної кризи в Україні

У статті проаналізовані інституційні параметри забезпечення соціального захисту населення в Україні на ос-

нові нормативного закріплення показника мінімальної заробітної плати. Розглянуті сучасні підходи щодо удос-

коналення методології розрахунку даного показника. Представлено авторську пропозицію щодо використання як базового елемента мінімальної заробітної плати прожиткового мінімуму домогосподарства.

В статье проанализированы институциональные параметры обеспечения социальной защиты населения в Украине на основе нормативного закрепления показателя минимальной заработной платы. Рассмотрены современные подходы по усовершенствованию методологии расчета данного показателя. Представлено авторское предложение по использованию в качестве базового элемента минимальной заработной платы прожиточного минимума домохозяйства.

The article researches the social security's institutional parameters based on the legal minimum wage in Ukraine. Modern conceptions of the calculation methodology improvement are considered. The author's suggestion to use the household's breadline as a basic element of the minimum wage is presented.

Постановка проблеми. Відповідно до даних офіційного сайту ЦРУ, на 01.07.2010 р. чисельність населення України зменшилася до позначки 45,4 млн. осіб [13] і продовжує стрімко скорочуватися (-0,6% на рік). Україна перебуває у глибокій демографічній кризі, ознаками якої виступають: 1) низька народжуваність (1,26 на жінку), переважання сімей із однією дитиною, що не забезпечує простого відтворення населення (2,15 на жінку) [8, с. 263-264]; 2) висока смертність, особливо серед чоловіків працездатного віку; 3) погіршення здоров'я населення, низька очікувана тривалість життя; 4) стійка тенденція до старіння населення.

Необхідно активізувати заходи державної підтримки сімей з дітьми, оскільки нині в Україні є значна кількість молоді найактивнішого репродуктивного віку (20-30 років). Причому це останнє з поколінь, більше половини якого складається з другої дитини та наступних дітей. Тому воно більшою мірою орієнтовано на створення сімей з двома або більше дітьми. Після 2010 року у фертильний вік вступає нечисленне покоління, де переважатимуть люди, які походять з сімей, де була одна дитина; народжуваність падатиме: щороку народжуватиметься в 1,5 рази менше дітей, ніж тепер.

У зв'язку з цим необхідно на офіційному рівні знищити ганебну практику низького рівня оплати праці, що має значні негативні наслідки, які переважають надуману вигоду від цінової конкурентоспроможності, яка крім цього не підтверджується практикою зовнішньоекономічних відносин; основні недоліки [6, с. 25-27]: 1) подальше погіршення демографічної ситуації; 2) зменшення стабільності сім'ї та занепад традиційних цінностей; 3) звуження платоспроможного попиту населення, який, як показує фінансова криза, не можливо компенсувати за рахунок споживчого кредитування; 4) висока плинність кадрів; 5) зростання додаткової зайнятості, яка погіршує якість як основної, так і додаткової робо-

ти; 6) зростання еміграційних настроїв (за окремими даними понад 50% населення України готові емігрувати).

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню мінімальної заробітної плати як складової державної соціальної політики присвячена значна кількість наукових публікацій, більшість з яких наполягають на невідповідності рівня мінімальної заробітної плати потребам розвитку українського суспільства, зокрема в дослідженні Л. Сухомлина [9, с. 16], що обумовлює необхідність посилення державного регулювання доходів, використання державою правових та економічних інструментів їхнього перерозподілу.

Схожими є висновки О. Шоляка, який цілком виправдано вказує на те, що потреби людини включають не тільки мінімальні фізіологічні та соціальні блага, але й потреби у кваліфікаційному рості, духовному збагаченні. Враховуючи різницю у рівнях життя, рівнях доходів і рівнях споживання в різних регіонах країни, у селі і у місті, даний дослідник пропонує запровадити диференціацію мінімальної заробітної плати в залежності від регіону країни [11].

І. Тацішин вказує на необхідність законодавчого перегляду норми про розмір мінімальної зарплати (має бути не менше за прожитковий мінімум). На користь своєї точки зору даний дослідник наводить рекомендації експертів ЄС про те, що мінімальна заробітна плата має становити 2,0-2,5 прожиткового мінімуму, щоб забезпечувати працівникам та їхнім сім'ям достатній життєвий рівень (наприклад, співвідношення у Великобританії становить 6,4:1, Франції - 4,7:1) [10, с. 503], проте необхідно звернути увагу на методику розрахунку прожиткового мінімуму (медіанний підхід) у розвинених країнах та Україні (нормативний підхід).

Різноманітні рекомендації стосовно рівня мінімальної заробітної плати представлено О. Пишуліною [7, с. 138-140], яка вказує на те, що низькі стандарти оплати праці дозволяють працедавцям компенсувати свою некомпетентність за рахунок надмірної експлуатації дешевої робочої сили, знижуючи мотивацію до праці як такої. За оцінкою даного автора, мінімальна заробітна плата має перевищувати прожитковий мінімум у 1,2-1,5 рази (проте аргументів на користь саме даного співвідношення не наведено). Заслугує на увагу пропозиція переглянути ідеологію прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту, зокрема переглянути набір товарів і послуг з метою забезпечення їхньої відповідності реальним життєвим потребам людини та медичним стандартам.

Незважаючи на значну увагу до питання визначення рівня мінімальної заробітної плати з боку науковців, додаткового дослідження потребує методика розрахунку мінімальної заробітної плати.

Метою статті є виявлення напрямів удосконалення методики визначення мінімальної заробітної плати та обґрунтування її рівня з урахуванням демографічної ситуації в Україні.

Виклад основного матеріалу. На перший погляд рівень соціального захисту населення в Україні не повинен суттєво

відрізнятися від провідних країн світу. У ст. 48 Конституції України чітко та однозначно зафіксовано, що «кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [1]. В інших статтях Конституції України також зазначені норми, які декларують обов'язки держави щодо забезпечення реальних можливостей для особи отримати освіту та в цілому розвиватися в напрямку задоволення не лише фізіологічних, але й потреб більш високого порядку.

В інших нормативно-правових актах відбувається деталізація та конкретизація напрямів забезпечення державою основ для розвитку людського капіталу. Згідно із ст. 17 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», до основних державних соціальних гарантій включаються [4]: 1) мінімальний розмір заробітної плати; 2) мінімальний розмір пенсії за віком; 3) неоподатковуваний мінімум доходів громадян; 4) розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про оплату праці», мінімальна заробітна плата це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт) [5]. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників.

Відповідно до ст. 95 Кодексу законів про працю [2] розмір мінімальної заробітної плати не може бути нижчим від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У Законі «Про Державний бюджет України на 2011 рік» дану норму було дотримано, а саме: мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум для працездатних осіб установа на 01.01.2011 р. на рівні 941 грн., а на 31.12.2011 р. – 1004 грн. (див. табл.). У свою чергу, згідно з «Пояснювальною запискою до Проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік»» індекс споживчих цін приймається на рівні 8,9%. Таким чином, доцільно здійснити розрахунок зміни реального прожиткового мінімуму протягом 2011 року з урахуванням індексу цін за такою формулою (формула 1):

$$MЗП_p = MЗП_n / (1 + I_c), \quad (1)$$

де $MЗП_p$ – реальна мінімальна заробітна плата;

$MЗП_n$ – номінальна мінімальна заробітна плата;

I_c – індекс цін.

Підставляючи заплановані показники на 2011 рік, отримуємо такі результати:

$$MЗП_p(2011) = 1004 / (1 + 0,089) = 921,95 \text{ грн.}$$

Порівнюючи офіційний рівень мінімальної заробітної плати на початок і кінець 2011 року, можна легко визначити, що реальна купівельна спроможність впаде на $-2,02\%$ протягом 2011 року ($921,25 - 941 = -20,75$ грн.; або $-2,02\%$) за умови реалізації оптимістичного урядового сценарію щодо інфляції на рівні 8,9%.

Розрахуємо падіння купівельної спроможності у випадку реалізації негативних сценаріїв – вихід інфляції за запланованими межі. Якщо інфляція за підсумками 2011 року становитиме 10% та 15%:

$$MЗП_p^*(2011) = 1004 / (1 + 0,01) = 912,73 \text{ грн.}$$

$$MЗП_p^{**}(2011) = 1004 / (1 + 0,15) = 873,04 \text{ грн.}$$

Таким чином, у випадку інфляції за підсумками 2011 року на рівні 10% падіння купівельної спроможності становитиме $-3,01\%$ ($912,73 - 941 = -28,27$ грн. або $-3,01\%$), а у випадку 15% $-7,22\%$ ($873,04 - 941 = -67,96$ грн. або $-7,22\%$). У зв'язку з цим можна стверджувати, що протягом 2011 року відбудеться погіршення рівня добробуту населення України (навіть у випадку реалізації оптимістичного сценарію розвитку).

У даному контексті необхідно дослідити рівень виконання мінімальною заробітною платою функцій щодо забезпечення фізіологічних та, умовно кажучи, духовних потреб робітника та його сім'ї. Мінімальна заробітна плата навіть на основі офіційних стандартів повинна розраховуватися таким чином (формула 2):

$$MЗП = ПМ_n + (k * ПМ_d) / m, \quad (2)$$

де $MЗП$ – мінімальна заробітна плата;

$ПМ_n$ – прожитковий мінімум працездатної особи;

$ПМ_d$ – прожитковий мінімум дитини у віці 6–18 років;

k – кількість дітей у домогосподарстві;

m – кількість дорослих (батьків).

Ураховуючи те, що для забезпечення розширеного відтворення необхідно наявність не менше 3 (трьох дітей) у домогосподарстві й припускаючи повну сім'ю (наявність обох працюючих батьків), мінімальна заробітна плата на кінець 2011 року повинна складати:

$$MЗП(2011) = 1004 + 3 * 1042 / 2 = 1004 + 1563 = 2567 \text{ (грн.)}$$

Мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум у 2011 році, грн./особа [3]

Категорія осіб	Період дії			
	01.01–31.03.2011	01.04–30.09.2011	01.10–30.11.2011	01.12–31.12.2011
Мінімальна заробітна плата				
Місячна	941	960	985	1004
Прожитковий мінімум				
Працездатні особи	941	960	985	1004
Особа, які втратили працездатність	750	764	784	800
Загальна	894	911	934	953
Діти до 6 років	816	832	853	870
Діти 6–18 років	977	997	1022	1042

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

У даному випадку мінімальна заробітна плата має перевищувати прожитковий мінімум для працездатної особи в 2,56 раза (2567 / 1004); іншими словами, мінімальна заробітна плата лише на 39,1% відповідає необхідному рівню соціального захисту. Але необхідно звернути увагу, що на сьогодні значна частина сімей належить до неповних (з точки зору наявності обох батьків), тому попередня формула має бути модифікована (формула 3) з припущенням того, що в сім'ї існує лише один із працездатних батьків. В іншому разі замість працедавців фінансове навантаження щодо забезпечення неповних сімей знову ляже тягарем на державний бюджет.

$$МЗП = ПМ_n + k * ПМ_d \quad (3)$$

Підставляючи дані до формули, отримуємо, що

$$МЗП (2011) = 1004 + 3 * 1042 = 4130 \text{ (грн.)}$$

Таким чином, мінімальна заробітна плата повинна перевищувати прожитковий мінімум для працездатної особи в 4,11 раза (4130 / 1004); іншими словами, встановлений рівень мінімальної заробітної плати лише на 24,3% відповідає необхідному мінімуму для подолання негативних демографічних тенденцій та забезпечення нормального функціонування домогосподарства.

Подолання негативних демографічних тенденцій передбачає обов'язкове підвищення ціни праці, яка українською владою зводиться до фізіологічного мінімуму. Ціна праці в умовах переходу до постіндустріального суспільства є функцією витрат на відтворення людини та його сім'ї у єдності всього спектру матеріальних і духовних потреб: витрати на підтримку здоров'я, навчання, іпотеку повинні визнаватися суспільно необхідними і включатися у відповідні споживчі кошики, тим більше в умовах комерціалізації соціальної сфери.

Політичні діячі та деякі науковці вказують на те, що маленька заробітна плата пов'язана з низькою продуктивністю праці. Таке постановка питання є некоректною. Загальновідомо, що продуктивність праці – це кількість продуктів, яка виробляється за одиницю робочого часу, і вона залежить (відповідно до класики економічної науки) від 5 головних факторів [12, с. 6]: 1) рівня розвитку техніки; 2) ступеню кваліфікації кадрів; 3) стану організації праці; 4) науково-технічного прогресу та технологічного застосування його результатів; 5) природних умов. По-перше, рівень розвитку техніки напряму пов'язано з капіталовкладеннями, а вивезення вітчизняного капіталу за кордон усім відомо. По-друге, в умовах платності освіти неправомірно перекладати всю відповідальність за кваліфікацію працівника на нього самого. По-третє, належна організація праці є найважливішою функцією власника. Що стосується рівня розвитку науки й стану природних умов, то це напряму залежить від політики, яка здійснюється державою. Таким чином, намагання перекласти повністю тягар неефективності економіки на працівників є дуже вигідним для власників засобів виробництва, хоча вони скромно умовчують про обсяги вивезення капіталу та його акумуляції в офшорних зонах.

У зв'язку з цим, соціально-економічні розрахунки та прогнози повинні базуватися саме на реальних показниках мінімальної заробітної плати, відповідно й діяльність держави в особі уряду, міністерств та установ доцільно оцінювати на основі співвідношення забезпеченого ринкового рівня оплати праці та необхідного для ефективного відтворення населення.

Висновки

Ураховуючи вищенаведене, необхідно зазначити, що існує необхідність перегляду норм щодо фіксації рівня мінімальної заробітної плати на рівні не менше прожиткового мінімуму для працездатної особи. Враховуючи демографічну кризу в Україні такий підхід призводить до виконання мінімальної заробітною платою своїх функцій на 24,3 39,1% від мінімального необхідного рівня. Таким чином, доцільно зафіксувати перевищення мінімальної заробітної плати прожиткового мінімуму в 2,55 4,11 раза (на користь чого свідчить ефективний міжнародний досвід, перш за все країн ЄС).

Перспективними для подальшого дослідження виступають удосконалення методики розрахунку прожиткового мінімуму з урахуванням іпотечного кредитування, оподаткування, медичних і освітніх послуг.

Література

1. Конституція України // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
2. Кодекс законів про працю від 10.12.71 р. №322–VIII, редакція від 12.01.2011 р. на підставі 2824–17 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 23.12.2010 р. №2857–VI // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
4. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 р. №2017–III, остання редакція від 22.05.2008 на підставі v010p710–08 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
5. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.2010 р. №108/95–ВР, остання редакція від 19.11.2010 р. на підставі 2559–17 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
6. Михайлин А. Кадровые аспекты экономического роста в России в условиях глобализации / А. Михайлин // Международная экономика. – 2008. №11. С. 22–33.
7. Пишуліна О.М. Соціальне значення мінімальної заробітної плати та її роль у формуванні ціни робочої сили на ринку праці України / О.М. Пишуліна // Стратегічні пріоритети. – 2007. №4 (5). – С. 134–141.
8. Русанова Т.Є. Демографічна політика РФ: проблеми та досвід їх розв'язання / Т.Є. Русанова // Стратегічна панорама. – 2008. №2. – С. 263–270.

9. Сухомлин Л.Е. Мінімальна заробітна плата як елемент системи державного регулювання оплати праці / Л.Е. Сухомлин // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – 2007. №12. – С. 12–17.

10. Тацішин І.Б. Адміністративно-правове забезпечення мінімальної заробітної плати, як державної соціальної гарантії / І.Б. Тацішин // Форум права. – 2010. – №2. – С. 502–507 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua/ejournals/FP/2010-2/10tibdcg.pdf>

11. Шоляк О.Ю. Мінімальна заробітна плата, як державна соціально гарантія оплати праці / О.Ю. Шоляк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuuv.gov.ua>

12. Шулулс А. Социальноэкономические приоритеты развития страны / А. Шулулс // Международная экономика. – 2008. №8. – С. 5–7.

13. Офіційний сайт ЦРУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov>

Д.В. СИДОРЕНКО–СТЕЦЕНКО,
аспірантка, Інститут економіки та прогнозування НАН України

Моделі вимірювання соціальної напруженості на підприємстві

Розглядаються види соціальних конфліктів у малих групах (колективах підприємств), причини їх виникнення та наслідки. Побудовано математичну модель кількісного визначення рівня напруженості.

Рассматриваются виды социальных конфликтов в малых группах (коллективах предприятий), причины их возникновения и последствия. Построена математическая модель количественного определения уровня напряженности.

Types and sorts of the social conflicts in the small groups, the reasons and consequences of their appearance are investigated. It was developed the mathematical model for measurement of the quantitative level of tightness.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю глибокого, всебічного вивчення феномену соціальної напруженості в різних соціальних групах сучасного суспільства та розробки науково обґрунтованих методик її виміру та фіксації. Це є надзвичайно важливим для створення діагностичних моніторингових систем, які б дозволяли здійснювати контроль та безперервне відстежування рівня динаміки соціальної напруженості в групах людей (зокрема, в робочих колективах підприємств та організацій) для розробки ефективних технологій управління процесом її функціонування, а також проектування комплексної системи заходів, спрямованих на своєчасне виявлення причин появи напруженості та конфліктів і їх наслідків на ефективність діяльності компанії, на її стійкість та безпеку у контексті зовнішнього оточення та внутрішнього середовища.

Важливість постановки та розв'язання даної проблеми обумовлена необхідністю розвитку відповідної галузі наукових знань, прикладними потребами дослідницької практики, а також практичною необхідністю виявлення та подолання негативних наслідків напруженості в процесі управління діяльністю та оптимізації роботи підприємства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В українській науковій літературі соціальний конфлікт розглядається не просто як соціальний феномен, в ньому окреслюється конструктивність, цивілізаційність, загальнотворчий

потенціал. Щодо цього типу праць українських дослідників, то найбільш вагомими є роботи В.П. Андрущенка, А.М. Бандурки, І.Е. Бекешкіної, І.В. Бойченка, Л.В. Губерського, В.А. Друзя, А.Т. Ішмуратова, Ф.М. Кирилюка, М.І. Михальченка, В.П. Перебенесюка, А.Ф. Проценко, О.А. Редько. Концептуальному розумінню соціального конфлікту, його систематики присвячені праці відомих конфліктологів А.Я. Анцупова, Ю.Г. Запрудського, А.Г. Здравомислова, Р. Фішера, А.І. Шипілова, У. Юрі. Теоретико-методологічні основи теорії конфлікту розглядалися відомими західними соціологами К. Боулдінгом (Boulding K.), Р. Дарендорфом (Dahrendorf R.), Г. Зіммелем (Simmel G.), Л. Коузером (Coser L.), Р. Парком (Park R.), Т. Парсонсом (Parsons T.), А. Рапопортом (Rapoport A.), Г. Ратценгофером (Ratzenhofer G.).

Але ґрунтовному науковому опрацюванню проблеми соціального конфлікту та напруженості бракує не просто теоретичного соціального, а саме практичного підходу до цього явища. Дана стаття є спробою компенсувати цей недолік та надати кількісного значення рівня напруженості в колективі підприємства.

До проблем виникнення та ефективного вирішення конфліктів та пошуку згоди проявляють величезну цікавість не лише науковці, але й політики, керівники підприємств, педагоги, словом, всі ті, хто у своїй практичній діяльності пов'язаний з проблемами взаємодії людей.

Метою даної статті є побудова ефективної методики діагностики конфліктів та напружених ситуацій на підприємстві, а також вивчення їх впливу на ефективність діяльності організації.

Виклад основного матеріалу. Поняття конфлікту можна визначити як відсутність згоди між двома або більше сторонами, які можуть бути фізичними особами або групами. Кожна сторона робить все можливе, щоб була прийнята її точка зору, і заважає іншій стороні робити те саме. Саме слово «конфлікт» означає зіткнення. І справді, конфлікт – це завжди зупинення та розрив нормальних, усталених відносин. Існують різні визначення конфлікту, але всі вони підкреслюють наявність протиріччя, яке виникає в процесі соціальної взаємодії [1, с. 96].